

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

שעור מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת תצוה - זכור ע"ב:

זמן סעודת פורים כשפורים חל בע"ש

האם צריך להתחיל את הסעודה קודם חצות או שדי להתחילה קודם שעה עשירית

[א] לענין הזמן הראוי לערוך את סעודת הפורים כשהל פורים בע"ש מצינו כמה דיעות בדברי רבוהינו. בשו"ת מהרי"ל¹ כתב שיש להתחילה קודם שעה עשירית, ומאידך מדברי הלקט יושר² נראה שאפשר לעשותה עד הערב. ובמנהגי מה"ר אייזיק טירנא כתב לעשותה בשחרית³, והובאו דבריו להלכה ברמ"א⁴.

[ב] וביאור הענין בקצרה, דהנה במס' פסחים בתחילת פרק ערבי פסחים נחלקו תנאי האם בע"ש מותר לאכול עד שחשיכה. ולהלכה פסקו רוב הראשונים כרבי יוסי דשרי, אלא דמ"מ כתבו הרמב"ם והשו"ע⁵ דמצוה לימנע מלקבוע סעודה שרגיל בה בחול מן המנחה ולמעלה [דהיינו מסוף שעה תשיעית סמוך לזמן מנחה קטנה⁶], עוד כתבו שם שסעודה גדולה שאינו רגיל בה אסור לעשות בע"ש כל היום א"כ זמנה היום.

ומעתה, סברת הלקט יושר שמכיון שקי"ל כר"י שרי להתחיל עד חשיכה⁷, ומאידך סברת מהרי"ל שכיון שמצוה לימנע מסעודה שרגיל בה מן המנחה כ"ש כאן שסועד סעודה גדולה.

ורבי אייזיק טירנא [שכתב להקדימה בשחרית] כתב בזה ב' טעמים : [א] דאין לאכול לאחר מנחה בע"ש משום כבוד השבת [וכונתו שאם יאכל אחר חצות הלא כיון שהגיע זמן מנחה גדולה אסור להתחיל סעודה גדולה [בפרט במקום חשש שכרות] עד שיתפלל מנחה, ואם יתפלל קודם, שוב אין כבוד השבת לאכול בין מנחה דע"ש לערבית⁸]. [ב] שאם יאכל לאחר מכן יקלקל את סעודת השבת, ויתכן שכונתו שהלא סעודת פורים היא סעודה גדולה שהיה אסור לעשותה כלל בע"ש אם לא היה זמנה היום, וע"כ ראוי שלא לאחרה עכ"פ ולהקדימה לשחרית⁹.

[ג] והנה ברמ"א¹⁰ הביא את דברי המנהגים שיש לעשותה בשחרית. וכיד אפרים כתב שכונתו קודם שעה ט'¹¹ כדברי מהרי"ל וכ"נ מדברי הגר"א¹², אולם במשנה ברורה כתב בשם הר"י עמדין¹³ שיש לעשותה קודם חצות¹⁴ [ולכאור' הכונה להתחיל קודם חצות¹⁵], וכן בס' רמ"ש כתב שסעודת ברית ראוי לעשותה בשחרית וכדמצינו בס' תרצ"ה לענין סעודת הפורים.

העולה מהנ"ל, שלכתחילה ראוי להתחיל סעודת הפורים קודם חצות¹⁶, וכשא"א ראוי עכ"פ להתחילה קודם שעה תשיעית, ומעיקר הדין מותר לאכלה כל היום.

ואמנם מסתבר שאדם שידוע שאם יתפלל מנחה קודם הסעודה לא יוכל להפיג יינו קודם מנחה עדיף שיעשה כדברי מהרי"ל ויתפלל מנחה גדולה ורק אח"כ יסעוד את סעודת הפורים.

¹ תשו"נ"ו סעיף ח'.

² עמוד 156.

³ עמוד קנ"א-ב [בהו' מכוון ירו' תש"ס] וז"ל "ואם הל פורים ביום שישי אוכלין סעודת פורים שחרית, ולא בערב אחר מנחה, כי אין להפסיק בע"ש בין מנחה לערבית מפני כבוד השבת, וגם שלא לקלקל סעודת ליל שבת".

⁴ סי' תרצ"ה סעיף ב'.

⁵ סי' רמ"ט סעיף ב'.

⁶ כן פי' הב"י והשו"ע שם את דברי הרמב"ם.

⁷ ואף שכתב הרמב"ם שמצוה לימנע מסעודה שרגיל בה וכו' שמא ס"ל דכיון דכאן זו מצות היום א"צ לחוש לזה, וצ"ע.

⁸ צ"ע אם כונתו שכל סעודה אין ראוי לאכול בע"ש לאחר מנחה או דוקא סעודה גדולה כסעודת פורים. [ובעיקר דבריו צ"ע מה המקור לכך שאין כבוד השבת לאכול בין מנחה לערבית].

⁹ א"נ דס"ל כשיטת הראב"ד דסעודה גדולה שרי כל ע"ש קודם חצות. אמנם הרמ"א פסק כרא"ט למרות דבסי' רמ"ט ס"ל

כרמב"ם שסעודה שאין זמנה היום אסורה כל היום.

¹⁰ סימן תרצ"ה סעיף ב'.

¹¹ ודבריו צ"ע ג' דהלא מהטעם הראשון שכתב רא"ט מבואר ע"כ שכונתו להקדימה קודם חצות, שאם יעשה אחר חצות ע"כ

יתפלל מנחה קודם ושוב יאכל בין מנחה לערבית.

¹² שצ"יין להא דאיתא בס' רמ"ט דמצוה לימנע מסעודה שרגיל בה מט' שעות ומעלה.

¹³ בשעה"צ כתב סי' ע"ט, ובחלק מהמהדורות תיקנו בדבריו סימן רמ"ט ע"י שם, אולם אין זה נכון לכאור' דשם לא הוזכר להתחיל קודם חצות ואדרבה במ"ב שם למד מכאן לענין סעודת ברית. והנכון כמו שפיענחו במהדורת עוז והדר סידור עמודי

שמים.

¹⁴ ולכאור' כן הוא פשוט דברי הרמ"א דהלא צ"יין לדברי המנהגים ושם כתב בא' הטעמים שלא לעשותה בין מנחה לערבית, ואם יעשה אחר חצות כבר הגיע הזמן הסמוך למנחה גדולה שאין להתחיל אז בסעודה גדולה וע"כ יתפלל מנחה קודם.

¹⁵ מכ"ש מדברי מהרי"ל לענין קודם ט' שעות לשיטתו, מה גם שלטעם שכתב המנהגים להתחיל קודם זמן המנחה כנ"ל ודאי שדי להתחיל קודם חצות.

¹⁶ וכ"כ הגרשו"א בס' מנהגי א"י [גליס] שכן הוא מנהג המדקדקים בירושלים.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בדין פורס מפה ומקדש

[א] בראשונים¹⁷ מצינו דרך נוספת לאופן עשית סעודת פורים בע"ש, לעשותה סמוך לשבת וכשיקדש היום יפרוס מפה ויקדש, [וסברתם כנראה דבאותה סעודה אין חשש שלא יכנס לשבת כשהוא תאב וכמ"ש התו"ש¹⁸], אלא דכבר כתב בלקט יושר שאין נוהגים כן¹⁹ וכן מתבאר מדברי המהרי"ל כנ"ל.

[ב] אולם מי שהתאחר ולא סעד עד סמוך לשבת לכאור' ראוי שיעשה כן, וכמו כן מי שהתחיל קודם שעה ט' או קודם חצות וארכה סעודתו עד שקידש היום, מיד כשקדש היום חייב להפסיק סעודתו ולפרוס מפה ולקדש.

[ג] ובכח"ג מבואר בשו"ע²⁰ דכשמקדש אם בירך כבר הגפן בסעודת הפורים יקדש בלא ברכת בורא פרי הגפן²¹.

[ד] ולענין ברכת המוציא הנה בשו"ע²² הביא ב' דיעות האם יברך שוב המוציא [דהקידוש הוי הפסק לסעודתו] או לאו, ואף שבשו"ע משמע שנקט לעיקר שיברך כבר כתב במ"ב דכיון דקי"ל ספק ברכות להקל לא יברך. ולכאור' א"כ בכח"ג באם אפשר יצא המוציא מאחר [אם יש שם מי שיכול להוציא].

[ה] ולענין האזכרה בברכת המזון צ"ע איך יעשה דאם יאמר גם רצה וגם יעלה ויבוא הוי כתרתי דסתרי, ועיין משנה ברורה שהכריע שיאמר רק רצה.

ולכאור' נידון זה הוא כעין מה שדנו האחרונים לענין ר"ח החל במוצ"ש, מה יאמר הסועד סעודה שלישיית וממשיך סעודתו ללילה.

והנה בסי' קפ"ח הביא במ"ב מחלו' בזה בין המ"א והט"ז, דלט"ז יאמר את ב' האזכרות, ולמג"א יאמר רק את אזכרת ר"ח משום שאותה חייבים לומר לכו"ע.

ובענינו לכאור' אולי גם לט"ז יש לומר רק רצה משום דאמירת על הניסים אינה חובה גמורה וכמבואר בגמ'.²³ ואולם צ"ע דהמג"א בענינו²⁴ כתב [בשם המרדכי והמהרי"ל, וכ"ה בלקט יושר] שיאמר גם רצה וגם על הניסים, וצ"ע דדבריו נראים כסותרים דבענינו לכאור' כ"ש שלא יאמר על הניסים, וכנ"ל.

ונראה דהמג"א איירי לענין י"ד שחל בע"ש, דבכח"ג ס"ל למג"א דמכיון שכשמברך עדין הוא ט"ו באדר פורים דמוקפין יכול לומר על הניסים ולא הוי כתרתי דסתרי. אולם כשחל ט"ו דמוקפין בע"ש פשיטא דגם למג"א לא יאמר על הניסים בליל שבת.

ובמ"ב פסק אפי' לענין י"ד שחל בע"ש שיאמר רק רצה ולא יעו"י, ומקורו מדברי הח"א שתמה על דברי המ"א מהא דשבת ור"ח, וכ"ש בענינו.

האם יכול לקבל שבת ואז לסעוד

יש לדון באופן שלא סעד עד פלג המנחה האם יכול לקבל השבת ואז לסעוד לשם סעודת פורים וסעודת שבת יחדיו.

ובספר הליכות שלמה כתבו בשם הגרשו"א שאין לעשות כן, וכשם שאין סועדים סעודת פורים כשחל ט"ו בשבת מכיון שיצאה שבת שקדושתה בידי שמים [ובפשטות היינו משום שבכח"ג אין ניכר שסעודתו היא מחמת שמחת הפורים] ה"נ כאן. [שוב מצאתי דכבר כתב כדברי הגרשו"א אחי המהרי"ל (מוהר"ר גומפרחכט הלוי) בשאלתו למהרי"ל²⁵].

ולכאור' בנידון דידן בלא"ה אין לעשות כן דהו"ל כתרתי דסתרי. ולא מיבעיא לשיטת הט"ז דס"ל דכל המקבל ע"ע את קדושת היום הנכנס פקעה ממנו קדושת היום הקודם [ולשיטתו המקבל ע"ע בהושענא רבא קדושת

¹⁷ מאירי כתובות, ארחות חיים.

¹⁸ פסחים צט: ד"ה

¹⁹ אולי מחמת כל השאלות שיש בכח"ג לענין המוציא והאזכרות, וכדלהלן.

²⁰ סי' רע"א סעיף ד', וכ"ה בתו פסחים בשם הירוש'.

²¹ ומפורסמת הקול' בזה לשיטת הראב"ן דבמילה ביו"כ יטעים לתינוק הנימול [וכמ"ש הרמ"א ביו"ד סי' רס"ה] לעשות כן בשעת הדחק, משום שברכת בורא הגפן מחויבת מחמת המילה, ואין הטעימה אלא כדי שלא תראה הברכה לבטלה [וכדהאריך הגר"ז באור"ו סי' ק"צ בביאור שיטה זו], א"כ ה"ה בקידוש הגפן ע"כ הינה חלק מברכת הקידוש ואיך יצא במה שברך מבעוד יום.

וכתבו בזה ב' דרכים באחרונים, הגר"ז [שם ובסי' רע"א] כתב שברכת הגפן אינה ממש כחלק מהקידוש אלא היא ברכת שירה על היין שצריכה להצטרף לברכת הקידוש, ולגבי זה מהניא אף הברכה שברך מבעו"י. ובבית מאיר כתב שגם לשיטה זו אין הגפן חלק משירת הקידוש, אלא כשם שהנאה מההעוה"ז מחייבת ברכה כן קיום מצוה על היין מחייב הודאה על היין [ואין הטעימה אלא כדי שלא תראה לבטלה וכנ"ל] ולגבי זה ודאי שדי במה שהודה מבעו"י.

²² שם.

²³ שבת כד..

²⁴ תרצה"ה ס"ק ט'.

²⁵ שם. [וז"ל "ואם יתפלל ערבית ויעשה קידוש בעוד היום גדול ... אין נראה לסעודת פורים ביום כי אם לכבוד השבת"].

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

שמיני עצרת מותר לאכול מחוץ לסוכה אפי' מבעו"י], אלא אף לחולקים עליו הרי בכ"מ חששו לא לעשות דברים הנראים כתרתי דסתרי ובכה"ג הוי כתרתי דסתרי, דאם כבר חלה שבת אינו פורים.

בן עיר המגיע לירושלים בט"ו האם יכול להשתתף בסעודת הפורים

הנה בני עיר שקיימו את מצות הפורים בי"ד ומגיעים לכרך בט"ו לאחר עלות השחר לכו"ע פטורים בט"ו ממצוות היום כידוע.

ויש לדון א"כ האם בכה"ג שראי להם להשתתף בסעודת הפורים בע"ש בכרך, דהלא אסור לאכול בע, ש כל היום סעודה גדולה שאין זמנה היום, אא"כ זהו זמנה, ומכיון שהם אינם חייבים כיום בסעודה לכאו' אסור להם להרבות באכילה, ואף שמצינו שגם בני י"ד מצוה שירבו קצת בסעודה בט"ו הלא ודאי אינם חייבים בסעודה גדולה, וא"כ מחמת כבוד השבת לכאו' אין להם להרבות בכה"ג באכילה.

העולה מכל הנ"ל :

[א] לכתחילה מצוה להתחיל את סעודת פורים קודם חצות היום.

[ב] מי שאינו יכול להתחילה אז או שהתאחר וכדו' יתחילנה לכתחילה קודם סוף השעה התשיעית, ובכה"ג יתפלל מנחה קודם סעודתו. [וכן עדיף שיעשה מי שיודע שאם יתחיל סעודתו קודם חצות לא יוכל להפיג יינו קודם מנחה].

[ג] מעיקר הדין מותר להתחילה אפי' אח"כ עד השקיעה.

[ד] המתחילה סמוך לערב או מי שנמשכה סעודתו עד הערב וחפץ להמשיך לאכול, כששקעה החמה מחויב להפסיק לאכול ולכסות הפת ולקדש.

[ה] בכה"ג כל שבירך בורא פרי הגפן כבר בסעודה זו יקדש עתה בלא ברכת הגפן, והשומעים אם לא ברכו עדין בפ"ה יברכו לעצמם.

[ו] כמו כן בכה"ג יבצע על לחם משנה בלא ברכת המוציא, ומ"מ אם יש מי שיכול להוציא בברכת המוציא עדיף שישמע ממנו ויכון לצאת ידי המוציא לסוברים שמחויב בכך.

[ז] בכה"ג עליו לאכול בסעודת הלילה עוד כביצה [ועכ"פ כזית] פת.

[ח] בברכת המזון יאמר רצה ולא יאמר על הניסים.

[ט] מי שלא אכל סעודת פורים עד לאחר פלג המנחה לא יקבל שבת קודם שיסעד סעודת פורים.

[י] בן עיר שבא לכרך ביום ט"ו שחל בע"ש ומשתתף עמם בסעודה לא ירבה באכילה אפי' סועדים בשחרית.